

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ И ЛИНГВИСТИКУ

Уређивачки одбор:

др *Алексић Радомир*, др *Грицаић Ирена*, др *Коларич Рудолф*, др *Конески Блаже*,
др *Павловић Миливој*, др *Стевановић Михаило*, др *Храсиће Мајке*

Главни уредник
М. СТЕВАНОВИЋ

XXV књ.

БЕОГРАД
1961—1962

PROBLEM JEZIKOVNIH SREČANJ V RAZVOJU SLOVENSKEGA JEZIKA

Da je slovenski jezik razdeljen v dve skupini, severozahodno in jugovzhodno, je ugotovil že R a m o v š (Dial. karta, 1931, str. 37, 63; Kratka zgod. 1936, str. 117 sl.). R a m o v š (Kr. zg. 117) spravlja to delitev v zvezo z mejo med višinskim alpskim svetom na severozahodu in nižjim predalpskim na jugovzhodu in z dejstvom, da je črta, ki deli obe skupini, v glavnem tudi meja med refleksom \bar{e} ali ie za dolgi \acute{e} proti refleksu ei . Toda \acute{e} že v praslovanščini, vsaj proti njenemu koncu, ni bil enoten glas (gl. J. H a m m, Staroslavenska gramatika. Zagreb 1958, str. 78 sl.). Razvoj \acute{e} v severozahodnem delu slovenščine je bližje razvoju v slovaščini in češčini ($\acute{e} > ie, \bar{i}$), v južnovzhodnem delu ($\acute{e} > ei, ai$) pa bližje srbskohrvatskemu ekavskemu monoftongu (e, e, ei); I. P o p o v i ć, Istorija srpskohrv. jezika, 1955, 92). Prav tako je severozah. slovenščina z ohranitvijo skupine dl (*modliti, šidlo, Jedlovnik; padla, pletla*), z razvojem $\bar{a}, \bar{b} > \bar{a}$ in dalje $\bar{\acute{e}}, \bar{e}, \bar{\acute{e}}$ bližje češčini in slovaščini (R. K o l a r i ć, JiS II, 1956/57, str. 248).

Južni Slovani so pred končno razselitvijo precej časa živeli v severni Panoniji. To danes lingvisti splošno priznavajo (I. P o p o v i ć, Istor. srpskohrv. jezika, 1955, 13 sl.; P. I v i ć, JFil. XXII, 1957—58, 190 in passim; R. K o l a r i ć, Pogovori o jeziku in slovstvu, 1955, 60; isti, Slav. revija XI, 1958, 69 sl.). Tudi L. N i e d e r l e (Rukovět slovan-ských starožitnosti, Praha 1953, 52 sl.) odločno misli, da so južni Slovani že nekaj stoletij pred končno razselitvijo živeli v severni Panoniji.

Snopi najstarejših izoglos v slovenščini ($\acute{e} > ie/ei, \bar{o} > uo/ou, dl - l$) gredo od severovzhoda proti jugozahodu ali od severa proti jugu in dokazujejo, da je to v glavnem bila tudi smer naselitve. V SR XI, 1958, 70 sem nakazal vsaj dve glavni smeri priselitve Slovencev v današnje domovino. Jezik kasnejših južnih Slovanov v severni Panoniji je bil narečno že nekoliko diferenciran, še bolj pa odmaknjen od zapadnoslovanske skupine. Soseščina Slovencev, ki so morali biti nekje na zahodnem robu med češko-slovaškimi in srbskohrvatskimi plemeni, se odraža v slovenščini še danes v že omenjenih

fonetičnih izoglosah, še bolj pa v besednem zakladu, tudi toponimičnem (koroškoslov. *žebriati* (*ževčite*) „govoriti“ iz stvn. **sefern*; pkm. *nemočen* (Küzmič) „slab, bolan“, češ. *nemocen*; vštaj. *shódi*, *sódi*, češ. *schody* „stopnice“; pkm. in vštaj. *kotrig* ali *kotriga*, shrv. *kotrig* „ud, član, člen“; vzhslav. *štakor*, shrv. *štakor*; slov. *páliti*, shrv. *paliti*; slov. *kotáč*, shrv. *kòtač* itd.; slov. dial. *gomila* (tudi kot krajevno ime), shrv. *gomila* (iz *mogyła*) itd.

Tisti del Slovencev, ki je šel na zahod po desnem bregu Donave in na levo v alpske doline, je ob Donavi gotovo imel še zvezo s Čehi na levem donavskem bregu, vsaj toliko časa, dokler ni zveze med njimi prekinila nemška kolonizacija na vzhod. To je bilo še pred madžarsko invazijo. Ker je bil imenski fond večine zemljepisnih imen (krajevnih, ledinskih, imen vodá, gorá ipd.) takrat Čehom in Slovencem v glavnem še skupen, praslovanski, je kajpada nemogoče iz teh imen sklepati na kakršnekoli zveze. Pač pa je na desnem bregu Donave na Nižje Avstrijskem, južno in vzhodno od Dunaja, ob reki Leithi, na Gradiščanskem (Burgenlandu) in v vsem prostoru severno in vzhodno do Donave pa tudi južno odtod ostalo še mnogo slovenskega prebivalstva. En del je gotovo pripadal slovenski veji (po ostankih imen sodeč, severozahodni), drugi pa slovaški ali češki, kolikor sta bili že na začetku diferenciacije. Vsa ta imena so danes germanizirana ali pa madžarizirana. Spoznati jih je mogoče le z nadrobno analizo vseh starejših zapisov in današnje narečne oblike ob strogem upoštevanju fonetičnih zakonov alpskonemških dialektov od 8. stoletja dalje, ali madžarskih fonetičnih zakonov od X. stol. dalje.

S temi imeni v nemščini se je veliko ukvarjal-W. S t e i n h a u s e r.¹ Pisec skoraj povsod navaja v fonetični transkripciji današnjo narečno obliko. Uporabil je vse dostopno historično gradivo. Vendar je premalo upošteval jmena današnjega slovenskega ozemlja.

Imena na Nižjem Avstrijskem južno od Donave kažejo skoraj izključno slovenski vokalizem in konzonantizem prvih tri sto ali štiri sto let po priselitvi, na Gradiščanskem pa slovaški in češki v mnogo manjši meri kot slovenski. S t e i n h a u s e r pripisuje včasih zaradi nezadostnega poznavanja slovenskih narečij in zgodovinskega razvoja slovenščine ter slovenske toponimije nekaterim starim slovanskim imenom na Gradiščanskem slovaški izvor (npr. *Edlesbach* — slovaš. *sedliš'te*, zaradi ohranitve skupine *dl*; *Fölik* < slovaš. *velik*, kakor *Felka* iz slovaš. *Velka*; *Zurndorf*, v madžarizirani obliki *Zaraan*,

¹ Zur Herkunft, Bildungsweise und siedlungsgeschichtlichen Bedeutung der niederösterreichischen Orts- und Flurnamen (Jahrbuch f. Landeskunde v. Niederösterreich, XXV, 1932, 1—48; Die Bedeutung der Ortsnamen in Niederdonau. II. Nordburgenland. 1941, 45 strani (poljudnoznanstveno); prvega dela. Žal, nisem mogel dobiti. S t e i n h a u s e r navaja v. obeh delih vso važnejšo literaturo, tudi za imena v madžarščini.

Zorand iz stslovaš. *Zorani* „die Pflüger“; nemogoče je izpeljati nem. *Ritzing* iz sloven. dial. *rěca*, knjiž. *ráca* „Ente“; *Stoob* iz stsloven., pač stcsl. *št'ava* „Spülwasser“; to ime bi prej moglo biti slovaškega postanka. Nekatera imena, ki jih *St e i n h a u s e r* navaja, so po izvoru zelo sporna. Vse slovensko imensko gradivo bi bilo treba znova pregledati in mu določiti, kolikor se to sploh da, končno mesto ali v slovenščini, ali v slovaščini ali v skupnem slovanskem toponimičnem fondu. — Gotovo je, da so za prihoda Madžarov bili slovanski govori na ozemlju južno od Donave med Dunajem in Váczom že močno diferencirani. Zato je mogoče iz zapisov 9. in 10. stol. vsaj pri nekaterih imenih razbrati slovenski ali slovaški značaj imena iz starega slovanskega imenskega fonda. Žal Slovani še nimamo atlasa toponimičnih baz, da bi mogli takoj videti, katere toponimične baze so skupne vsem Slovanom, katere posameznim skupinam in kod in kako so razširjene.

Kaj so Slovenci v času od priselitve pa do konca 9. stoletja sprejeli od Nemcev, je še malo dognano. Brižinski spomeniki ne kažejo še nobenih vplivov niti v besednem zakladu. Pač pa nam more relativna kronologija slovenskih izposojenk iz nemščine nuditi nekaj opore za rešitev tega vprašanja.

Med najstarejše izposojenke iz stare visoke nemščine, ki gredo gotovo v dobo prvih dve sto let, spadajo: sloven. **ceǵǫlǫ*, danes *cěǵǫl*, dolensko *cěǵu*; stvn. *spiegel* — sloven. *špěǵǫlǫ*, dol. *špěǵu*; stvn. *chrēg-* [*k'reg-*] > sloven. *krěǵǫ*, danes dol. *krěǵ*, *kreigat*; stbav. *biezza* — sloven. *pěsa*, dol. *pěisa*; stvn. *kriach (boum)* > slov. **krécha*, danes *kréha*; v vseh teh in še drugih izposojenkah imamo za starovisokonemški diftong *ie* danes refleks za *é* (gl. še druge primere pri Fr. *R a m o v š u*, Kr. zg. I, 42 sl.). O postanku *ǵ* iz stvnem. *-un-* (*jungiro* > sloven. *jǵǵǫrǫ* > *jǵǵer*; stvn. *wunskén* > slov. *voščiti*; *Kunigunda* > **kunǵǵota* > *Kúǵǵota* itd.; gl. tudi *R a m o v š*, ibid. 28 sl.). Prav tako spadajo sem izposojenke s starovisokonemškim *ǣ*, ki je v slovenščini dal *ǫ*, npr. stbav. *apfih* > slov. *opih* „zelena, peteršilj“; stvn. *bacho* > slov. *bǫh* „nerazrezana slanina“; stvn. *givater [giǫater]* > slov. *ǵǵbǫter* > *boter* (*R a m o v š*, ibid. 39). Beseda stvn. *nagalin* — slov. *nǵǵelj nǵǵeljna* je bila sprejeta še pred preglasom *a* > *ǣ* (začetek 8. stol.; *K a u f f m a n n*, Deutsche Grammatik ... 1917⁷, § 18); *ǵǵrebelj*, *ǵǵebelj* < stvn. *grěbil* zahteva celo obliko **ǵǵerǫbil*.

Treba bi bilo zbrati vse izposojenke iz nemščine in jih analizirati po razvojnih fazah nemščine in slovenščine, da bi jim tako mogli določiti relativno starost izposoditve. Upoštevat je treba tudi možnost, da so Slovenci to ali ono besedo lahko večkrat izposodili: razni slovenski dialekti iz raznih nemških dialektov in zato seve tudi v različnih oblikah. Tako nam npr. slovan. beseda *hiša*/*hiža* dokazuje, da so jo že Praslovani vsaj dvakrat izposodili, enkrat, ko se je v germanskem nominativu sg. *-s* glasil še nezve-

neče, drugič morda iz glagolske osnove (*húsen*), v kateri se je *-s-* v medvokalni poziciji že izgovarjal kot *z* ali *ž* (prim. C. K a r s t i e n, *Historische deutsche Grammatik*. I, 1939, 123).

Ali so alpski Slovenci v prvih treh stoletjih razen geografskih in z njimi včasih tudi osebnih imen dali še kakšne apelative takratnim Nemcem južno od Donave, bo mogla pojasniti šele podrobna analiza vsega narečnega besednega blaga, ko bosta izšla avstrijski in bavarski slovar alpske nemščine. Med take besede bi verjetno spadala svn. beseda *súpán*, *suppán*, *sópán* iz *župan*, ki pa je morala biti že prej sprejeta. M a c h e k (*Etymolog. slovník...* 1957, 598) navaja še nemški *Gespan* < župan; iz te nemške oblike so gotovo slovenski priimki *Gspan*, *Gšpan*, *Špan*.

V kasnejši dobi je ob sožitju Slovencev z Nemci na narodnostnih mejah ali z nemškimi kolonisti na strnjemem slovenskem jezikovnem ozemlju prišlo v slovenščino precej nemškega jezikovnega blaga, ki nam s svojim glasovnim razvojem v obeh jezikih daje nekaj osnove za relativno kronologijo, kdaj je bilo sprejeto. Tako mora biti npr. slov. *modr-c* za nem. *Mieder* precej zgodnja izposojenka iz srednje visoke nemščine, ko se je še glasila *muoder* (*-c* je slovenski deminutivni sufiks). Še v starovisokonemško dobo bi mogli postaviti sprejem glagola *tuhtati* iz stvn. *dúhta(n)*; prim. F. K a u f f m a n n, l. c., § 20, 5a. Proti koncu starovisokonemške dobe so morale biti prevzete besede: *puvati/povati* (stvn. *búan*, srvn. *búwen*, *bouwen* „bauen“), še prej pa stvn. *stiura* — sloven. *štíbra* (*-b-* iz *-b-* iz *-w-*) „Steuer“; *glíh* iz stvn. *gilicho*; dial. slov. *vłhati* iz stvn. *wíhen* „weißen“ (K a u f f m a n n, l. c., § 29, 5 postavlja začetek prehoda *f* v *ei* v 12. stol., v bav. -avstr. govorih pa celo v 14. stoletje; vendar je intervokalični *-h-* (*wíhen*) onemel že v stari visoki nemščini; glagol je moral biti sprejet v slovenščino pred to onemitvijo). Besede s stvn. skupino *sk* (pisano navadno *sc*) so mogle prihajati v slovenščino od stvn. dobe (11—12. stol.) pa vse do 16. stol.; začetki prehoda *sc* v *š* (pisano *sch*) gredo še v konec stare visoke nemščine (K a u f f m a n n, l. c., § 40, Anm. 6), konec pa v 16. stol. (ibid. § 43, 5 d). Zato pa slovenskih izposojenk s soglasiško skupino *šk* (povečini v začetku besede) ne moremo samo na osnovi razvoja *sk* v *š* določiti, kdaj natančno so bile sprejete; za določitev nam včasih pomaga razvoj drugih glasov.

V starejšo dobo bi postavil sprejem tehle besed: stvn. *scrat(o)*, *scratolin* (deminutiv od *scrat*), srvn. *schretel*, *schretelin* še s polno šibko deklinacijo, ki je, kakor *nagalín* > *nagelj* ohranila v odvisnih sklonih v sufiksu *-n-*: *nageljna*, *škrateljna*; *škrlat* iz stvn. *scarlât*, srvn. *scharlât* (iz srednjelatin. *scarlatum*); slov. dial. *škola* iz stvn. *scuola*, srvn. *schule*; *šola* je nova izposojenka iz dobe po prehodu *sk* > *š*, po jeziku slovenskih protestantskih piscev soodeč, še pred 16. stoletjem; *škáf* iz stvn. *scaf*, srvn. *schaf* „Schaff“ (sprejeta

v tip *brát* — *bráta*); *škárje* iz stvn. *skari* (plurale tantum že v nemščini); dubleta *skedenj*, *skedenj*, dial. celo *skejškegen* dokazuje, da je bila vsaj dvakrat sprejeta, prvič pred začetkom prehoda *sk* > *š*, ker ima ohranjen še vzglasni *s-* in v sredini besede *-g-*, drugič pa že z začetnim prehodom *sk* v *škh* — *sch* (= *š*); *škiléti*, *škliti* po stvn. prid. *sceléh*, *scilih* „schief“; *škoda* iz stvn. *scado*, *scadho*, got. *skapis* bi mogla iti celo v prvo skupino izposojenk, ali pa še v praslovanščino, ker ima za kratki nemški *a* v slovenščini *o*; beseda *škòf* - *škófa* iz stvn. *bi-scof* je morala v takratni nemščini imeti naglas še na *-ò-*, ker se je v slovenščini začetni zlog pri prevzemu enostavno opustil in ima beseda v odvisnih sklonih novi akut; *škópa* iz stvn. *scoub* „Schaub“; *skrinja*, *škrinja* iz stvn. *scrini* je morala biti tudi dvakrat izposojena, kakor *skedenj*; dial. *škámlija* iz stvn. *scamal* „Schemel“ je bila s *š-* prej izposojena v zahodnih narečjih kakor vzhodnoslovenska *šamrl*.

Naj navedemo še nekaj besed s *š-*, ki so poznejše izposojenke: *šafar* iz *Schaffer* (že v sloven. predknjižni dobi); *šajtrga* iz *Scheibtruhe*; *šalobrada* iz bav. *schalbart*; *šartelj* iz bav. *schart*, poleg *šarkl šarklna*; dial. *šef* iz *Schöpf* (*gefäss*) „Weinheber“; *šibra* iz bav. *schifer šipa* za srvn. *schibe*.

Celo za vzglasni *s-* imamo *š-*: bav. *sahr*, *saher* — slov. *šar* „vrsta močvirne trave“. *P l e t e r š n i k*, II, s. v., navaja poleg *šamlija* tudi obliko *hamlija* za bav. *haimpel* „der Tropf“; tej bav. obliki ustrezata prleški samostalnik *hěmpa* „Tropf“ in pridevnik *hěmpast* „neumen“.

Vzglasni nemški *s-* pred vokali in zvenečimi konzonanti daje v slovenščini navadno *ž-*: dial. *žáčka* (*P l e t e r š n i k*, s. v.) po nem. *sack*; *žakelj* srvn. *seckel(in)* iz lat. *saculus*; *žafrán* iz stvn. *safrán*; *žága*, *žàga* iz stvn. *saga*; *žagrad*, srvn. *sagrære*, novejše *zakristija*; *žájfa*, srvn. *seife*; kor. dial. *žálik-žéne* iz *sálge frouwen*; *žámet*, srvn. *samát* iz srlat. *samitum*; *žebráti* iz nem. **sefern* (*R a m o v š*, Kr. zg. I, 42; drugače *V. M a c h e k*, Etymol. slovník ..., 1957, 292); *želár* iz avstr.-nem. *söller*; *žlabráti*, nem. *schlabbern*; *žlampáti*, nem. *schlampen*; dial. *žmálec*, *žmálc*, srvn. *smalz*; prim. priimke *Žmavc*, *Žmavec*, *Šmalc*; *žold* iz nem. *Sold* iz lat. *solidus*, *žolnir*, nem. „*Söldner*“; *župa*, srvn. *suppa*; *žvêrca*, srvn. *swerze*, toda mlado: *švercati*. — Vendar imamo tudi še drugod vzglasni *š-*: *šnobec*, srvn. *snap*, *šnofati* (stvn. *snúfen* „schnaufen“, bav. srvn. *schnappen*); *šparati*, stvn. *sparn*; dial. *štageľj*, kor. nem. *stadl* „Heustadl, Scheune“; *štritof*, srvn. *strich-tuoch* „Tuch zum Durchtreiben der Speisen“; itd.

Število takih izposojenk bi mogli zelo pomnožiti, vendar je prej potrebno, da se zbere vse gradivo in nato kritično pretrese s stališča slavistike in germanistike. Veliko zanimivega se bo pri tem odkrilo.

Nemških krajevnih imen v nekdam slovenskih ozemljih, ki so jih takratni Slovenci sprejeli, ne poznamo. Nekatera nemška krajevna imena so

nam ohranjena v ljudski obliki v starejši literaturi: *Zolcpurk* za *Salzburg*, *Marpurk* za *Marburg* (*Maribor* je mlado, umetno ime iz dobe ilirizma, isto *Ljutomer* za ljudsko *Lotmerk*); *Câh* iz *ze Aachen*, *Kelmorajn* iz *Köln am Rhein*; ali iz svetniških imen: kor. slov. *Šmpaternêyž* iz *Sankt Bartholomäus*.

Ker so Slovenci bili najdlje in pod najmočnejšim nemškim političnim in kulturnim vplivom, je razumljivo, da so v teku 1400 let od njih največ prevzeli. Toda vplivanje je šlo tudi v obratni smeri, iz slovenščine v nemščino, samo da to poglavlje še ni skoraj nič načeto, ker se ga Slovenci še nismo lotili, nemški lingvisti pa brskajo predvsem po geografskih imenih in še tam včasih radi zamolčijo slovenski izvor. Jezikovni vplivi v obeh smereh pa se ne tičejo samo slovarja, marveč tudi fonetike, morfologije in sintakse. To je za dunajski nemški govor dobro in dosti objektivno pokazal W. S t e i n h a u s e r v svoji knjigi „Slawisches im Wienerischen“. Wien 1962. V jezikoslovju se je doslej navadno mislilo, da se medsebojno vplivanje sosednih jezikov omejuje v prvi vrsti na besedni zaklad, na glasoslovne spremembe pa tako rekoč nič. S t e i n h a u s e r je dobro pokazal, kako hitro se lahko pod vplivom sosednega jezika spremeni tudi fonološka struktura kakega jezika.

Študij medsebojnih vplivov slovenščine in nemščine in prav tako med slovenščino in italijanščino, madžarščino ter srbohrvaščino je treba postaviti na čisto druge temelje.

Slovenci so ob prihodu v današnja bivališča poleg Nemcev prišli v stik tudi z Romani, tako z ostanki nekdanjega romanskega ali romaniziranega prebivalstva na kompaktno naseljenem slovenskem ozemlju, kot s kompaktno naseljenim romanskim prebivalstvom na jugozahodni meji. Nemško prebivalstvo, s katerim so Slovenci prišli v stik, je bilo po narečju mnogo bolj enotno kot romansko. Po M e y e r - L ü b k e j u, *Einführung in das Studium der romanischen Sprachwissenschaft*, 1920, str. 17, 23, 25, moramo pri nas računati s tremi retoromanskimi dialekti: severnoistrskim, tergestinskim in furlanskim, medtem ko spada tržaški govor k benečanskemu. Kam so spadali romanski ali romanizirani ostanki starega prebivalstva v notranjosti slovenskega ozemlja (*Lahi* < *vlahi*), je težko reči; zdi se, da vsaj nekateri pripadajo isti skupini severoitalskih dialektov, ki so iz nezvenečih soglasnikov med dvema vokaloma in v zvezi z r razvili zveneče, ker imamo tudi tukaj vsaj delno zveneče soglasnike: lat. *A-trante* > *o-trōđiane* > *Trojane*; *caprētum* > *Kobarid*. gl. še A. G r a d, SR XI, 1958, *Lingvistika*, 33 sl.

Slovenski romanisti še niso zbrali vsega besednega gradiva v slovenščini, zlasti v zahodnih narečjih, ki so ga Slovenci sprejeli od starega romanskega prebivalstva ali iz kasnejših italomanskih govorov, da bi lahko na drobno analizirali, kdaj, odkod in v kateri obliki so Slovenci besede sprejeli. Že ob prihodu Slovencev v 6. stol. italomanski govori ob slovenski meji niso

bili enotni. Najzanesljivejše gradivo in kažipot so romanska geografska imena, ki so jih Slovenci sprejeli neposredno po prihodu.

O zvonečem izgovoru medvokalčnih tenues pričajo npr. imena: *Nadiža* za staro *Natiso* (tudi -s- je moral biti za slovenska ušesa zvoneč); *Oglej* iz **agūleia* za lat. *Aquileia*; *Čedad* iz **čvvdadā* iz roman. *kivitate*; rom. *Utinum* > stfurl. *Udino* > slov. *v-ydъnъ*, danes dial. *Viden*, knjiž. *Videm*; rom. *Piquentum* > rom. - dial. **pilgent* > **bъlzerъ* — danes *Buzet*; tudi še apelativ *golida* iz rom. dial. *galēda* iz *gallēta* (R a m o v š, Kr. zg. I, 26, 27, 34, 35, 40 et passim); *podrēka* iz **padriarca* < lat. *patriarca* (R a m o v š, ibid. 40 sl.). Vendar imamo paralelno tudi oblike z ohranjeno tenuis: *Logatici* > slov. *Logatsъ* > danes *Logatec*; *Sontius* > **soṭ'a* > *Soča*, toda *Atrante* > *Atrande* > **troḡiane* > *Trojane* (R a m o v š, Kratka zgod. 26, 27) ipd. Že iz tega se razvidi, da romanski govori na našem ozemlju niso bili enotni in da je to vprašanje treba na drobno pretresti. Pač pa lepo vidimo, da so še delovali nekateri psl. zakoni: sistem odprtih zlogov, prehodi *ā* > *ō*, *en* > *e*, *an*, *on* > *o*, *ē* > *é*₁, *eī* > *é*₂, prva in druga psl. palatalizacija itd. Kdaj so natančno prenehali delovati, bi mogla pokazati natančna analiza ob celotnem gradivu, ki ga je pa treba šele zbrati. Besedni zaklad, ki so ga Slovenci v začetni dobi pa tudi kasneje sprejeli od Romanov tega ozemlja, se tiče vseh področij materialne kulture, v precejšnji meri versko-cerkvenega življenja, v najmanjši pa političnega življenja, ker Italo-Romani nad Slovenci nikdar niso imeli politične oblasti. Ko so Slovenci izgubili v 8. stol. politično samostojnost, so takoj prišli pod frankovsko-nemški politični in kulturni sistem. Zato je razumljivo, da je nemških besed v slovenščini mnogo več kot italo-romanskih. Iz italo-romanskih govorov so gotovo tele stare izposojenke: *missa* > *mъša*, danes slov. *maša*; *mensa/mesa* (M e y e r - L ü b k e, Einf. § 155) > *miza* (-e- je moral biti zelo ozek!); *cuppa* > *kupa*, *kupica*; *scutella* > rom. *skudela* > slov. **skъdēla* > **skdēla* > metat. *sklēda*, drugod (vštaj.) **skъdēla* > **skdēla* > *zdela*. — Vprašanje je, ali je slovenska *doga* „Fassdaube“ in preneseno „mavrica“ iz gal. - rom. *doga* (M e y e r - L ü b k e, Einf. § 248) ali iz psl. *doga*, ki nima čisto jasne etimologije (B e r n e k e r, SEW, s. v.). — Zaradi pomanjkanja prostora o kasnejših izposojenkah iz italo-romanskih dialektov v slovenščino in obratno ne moremo tu razpravljati. Je pa tega gradiva v zahodnih slovenskih narečjih veliko.

Odnosi s srbskohrvatskimi govori so že precej obdelani in se zato v to vprašanje tudi ne moremo spuščati.

Z Madžari so Slovenci prišli v neposreden stik šele ob koncu 9. stol. Položaj Slovencev pod Madžari že izpočetka ni bil dosti drugačen, kakor je bil položaj Slovencev, ko so jih podjarmili Franki. Da so Slovenci prevzemali nove besede od Madžarov in Madžari od Slovencev, je naravno. O tem

nihče ne dvomi. Da so tudi tukaj zemljepisna imena najvažnejši kažipot za medsebojne jezikovne odnose, je razumljivo. Žal se od Slovencev, če izvzamemo Miklošiča, nihče še ni ukvarjal z vprašanjem, v kakšnem razmerju sta si bili slovenščina in madžarščina. Madžarski slavisti so se s temi problemi veliko ukvarjali (J. Melich, E. Moór, St. Kniezsa). Žal mi vsa njihova dela niso dostopna, vsi pa v svojih razpravah operirajo ne le s krajevnimi in drugimi imeni, temveč tudi z apelativi, ki so po vsej verjetnosti prišli v madžarščino iz slovenščine ali drugih slovanskih jezikov.

Po mojem poznavanju zgodovinskih in jezikovnih razmer panonskih Slovanov pred prihodom Madžarov, ki se odražajo v njih jezikih tudi še danes, je bilo prebivalstvo v notranjem kotu donavskega kolena južnoslovansko, severno od Blatnega jezera pa nekoliko pomešano tudi s slovaškim. A Slovaki so mogli biti priseljenci, v glavnem še iz Pribinovega spremstva (prim. St. Kniezsa; Die Sprache der alten Slawen Transdanubiens. Budapest 1955, 32 sl.). Za mene so Kniezsevi argumenti (ibid. 44 sl.) tako prepričljivi, da jih, vsaj za sedaj, brez pridržka sprejemam.

Toda kakor smo že gori rekli, so vsa ta vprašanja pri Slovencih še popolna ledina.

R. Kolarič

Резиме

Р. Коларич

Проблем језичких сусрета у историји словеначког језика

Словенци су у последњој фази сеобе у Алпе дуги низ година (можда и два века) боравили у северној или североисточној Панонији, у непосредном суседству са каснијом чешком и словачком групом Западних Словена на једној страни, и каснијом српскохрватском групом на другој страни. Њихова сеоба у Алпе вршила се најмање у два главна правца: јужно од Дунава, између Братиславе и Ваца, преко Градишћанске (Бургенланда) према Семерингу у долину реке Мурице и горње Муре и даље у Корушку па и преко Алпа, односно преко јужног Бургенланда према Градцу итд. Други део Словенаца био је мало дужи у вези са каснијом српскохрватском групом и касније ишао на југозапад јужно од реке Рабе преко Прекомурја у средњу и јужну Штајерску и још даље у Долењску, Нотрањску све до Истре и Трста. На линији Трст — Западно Похорје он је долазио у везу са првом групом која је дошла са севера. Ове правце насељавања потврђују снопови најстаријих словеначких изогласа.

У Алпима су Словенци одмах дошли у додир са алпскобаварском немачком групом, преузели од ње много речи и дали Немцима много словеначких географских имена, па и апелатива. Међусобни језички односи Словенаца и Немаца трајали су готово четрнаест векова, односно још трају. Аутор наводи низ позајмљених речи у оба правца и одређује их и хронолошки. Тај би се списак могао веома умножити. Већина проблема још није детаљно испитана.

Други јако утицајни елеменат, с којим су се Словенци срели у новим пребивалиштима и на својој југозападној граници, био је романски. Тај елеменат био је мање јединствен него немачки. Третирање интервокалских романских тенеус у словеначком показује звучне и беззвучне рефлексе. И ту аутор на основу имена и других позајмљених речи указује на важност словеначко-романских односа. Ови су се проблеми код Словенаца до сада врло мало обрађивали.

Односи са српскохрватским елементом углавном никада нису били прекинути и у њихове проблеме улазе и српскохрватски и словеначки лингвисти.

Крајем 9. века Словенци су дошли у јак додир са Мађарима. Језичке односе са њима досада готово нико од Словенаца није испитивао. Више су се тим проблемима бавили мађарски слависти.